

Arratiako Tranbia Bilbon

Urriaren 30etik abenduaren 29ra arte egongo da ikusgai Bizkaiko Foru Liburutegian Arratiako Tranbiari buruzko erakusketa.

Bilbotik Durango eta Arratiarako Tranbia Elektrikoa. 50 urte Arratiako Tranbia barik erakusketa ikusgai dago Bilbon, Bizkaiko Foru Liburutegian urriaren 30etik abenduaren 29ra arte. Honako ordutegi hau izango du: astelehenetik ostiralera 10:30etik 14:30era eta 16:30etik 19:30era eta larunbatetan 10:30etik 13:00etara.

Ehun urtetik gora igaro dira, gehienbat Arratiako tranbia izenaz ezagutzen den Bilbotik Durango eta Arratiarako Tranbia Elektrikoa jaio zenetik; eta 2014ko azaroaren 30ean bere heriotzaren 50. urteurrena bete zen. Urteurrena aitzakiatzat hartuz, eta garraioz zahar haren gorabeherak ezagutzera emateko asmoz, Zertu Kultur Elkarteak, Bizkaiko Foru Aldundiaren babesaz, *Bilbotik Durango eta Arratiarako Tranbia Elektrikoa. 50 urte Arratiako Tranbia barik* erakusketa ibiltaria antolatu du.

150 argazkik, zinema irudiek (Julian Elejoste, Felipe Manterola eta NODOren grabazioek), prentsa albisteek, grafikoek, tranbiarekin zerikusia duten zenbait objektuk, eta bidaiarien eta merkantzien garraiorako tranbien maketek osatzen dute erakusketa.

Erakusketa ibiltari honek Zeanurin hasi zuen bere ibilbidea urtarrilaren 30ean, eta hurrengo geldialdiak Igorren, Azpeitiako Burnibidearen Euskal Museoa, Lemoan, Galdakaon eta Areatzan egin ditu. Bizkaiko Foru Liburutegia izango da bere ibilbidearen azken geltokia.

Arratiako Tranbia bere lehen egunetan

Bilbotik Durango eta Arratiarako Tranbia Elektrikoaren historia arakatzeak XIX. mendearen amaierara salto egitea suposatzen du, 1898an Fomento Ministeritzak lurruntanbiaren kontzesioa Angel Iturraldi eman zion unera hain zuzen ere. Dena dela, tranbia haiek inoiz ere ez ziren ibili lurrun-makinak mugituta, eta 1899ko irailaren 2an, Lemoa-Artea tartearen behin-behineko inaugurazioa burutu zenean, lehen tranbiak animalia-trakzioaren bidez zebiltzan.

Tranbia Zeanurin. Bere zain Gasteizerako autobusa.

Kosme Berasategi zornotzarra, tranbiako kobratzailea. 1910

Inaugurazioarekin batera, Automóvil Vitoriana konpainiak, Barazar mendatetik igaroz, Areatza eta Gasteiz lotzen zituen autobus-zerbitzua jarri zuen martxan.

1902ko uztailaren 5ean, goizeko bederatzietan, probak egiteko lehenengo tranbia elektrikoa Durangora iritsi zen, suziriek eta hiribilduko biztanleen ikusmenak harrera egiten zioten bitartean; aste batzuk beranduago, Lemoa-Zeanuri tartean trakzio elektrikoa zuen zerbitzua hasi zenez gero, animalia-trakziodun tranbiak kendu egin ziren. Azkenik, egun handia heldu zen, eta 1902ko abenduaren 7an, igandea, Bilbotik Durango eta Arratiarako Tranbia Elektrikoaren behin betiko inaugurazioa burutu zen.

Amorebieta-Etxano, Durango eta Arratiako herriak euren artean eta Bilborekin harremanetan jartzen zituen garraioz hura, Arriaga Antzokiko plazatik ateratzen zen eta Erribera kaletik igaroz, San Anton zubitik Nerbioi ibaia zeharkatzen zuen. Behin ezkerreko urbaztarrean, Urazurrutiako kaietatik jarraitzen zuen Abusura zuzentzeko; auzo honetan Nerbioi ibaia bigarren aldiz zeharkatzen zuen hormigoizko bidezubi dotore batetik. Abusutik Boluetara jotzen zuen, eta hemen "Puente Nuevo" izenaz ezaguna zen zubitik hirugarren aldiz zeharkatzen zuen ibaia, gero, tunel bati esker Basauriko Pozokoetxe

auzora iristeko. Basaurira helduta, lantegi siderurgiko garrantzitsua zen Basconiaren ondotik pasatzen zen. Azbarren, Ariz eta Urbi atzean utziz, Galdakora ailegatu orduko Laminarietako saihesbidetik jarraitzen zuen, Gallo, Usansolo eta Bedia igaro ondoren Lemora heltzeko. Herri hau tranbiaren gunerik garrantzitsuenen zen, bertan linea bitan adarkatzen baitzen: Durangorantz edo Zeanurirantz. Lemoan kokatu ziren ere kotxetegiak eta tailer nagusiak.

Tranbiabideraren luzera guztira 49,21 kilometrokoa zen; horietatik 20 Bilbo (Arriaga) eta Lemoako tarteari zegozkion; Lemoatik Durangorako lineak 14,6 kilometro zituen, eta antzerako luzera zuen Lemoatik Zeanurirako tarreak.

Bidaiaren eta merkantzien garraioa

Bere bizitzako lehen urteetan lehia zorrotza izan zuen Bilbotik Durangorako trenbide estua ustiatzen zuen Konpainia Zentralarekin, baina 1911ko ekainaren 12an, Ferrocarriles Vascongosek Bilbotik Durango eta Arratiarako Tranbia Elektroaren akzio guztiak erosi zituenean amaiera eman zitzaion bi enpresen arteko borrokari. Hurrengo urteetan tranbien hobetzeari ekin zioten jabe berriek: azpiegiturak berriztatu egin ziren. Bidaiarentzako bagoien kanpo

dekorazioa —ordura arte egur barnizatutakoa zen— aldatu eta hori kolorez margotu zuten, eta bidaiariaren eta merkantzien trafikoak gora egin zuen, horrela, 1929an, 4.196.460 pertsona eta 89.287 tona merkantzia garraitu zituen. Kontuan izan behar da linean zenbait lantegira sartzeko bazterbideak zeudela: Barbier-era, Abusun; Santa Anara, Boluetan; Basconiara, Basaurin; Firestonera, Urbin; Cementos Lemonara, eta La Flechara, Lemoan,

Lemoan ibilbidea banatu egiten zen Zeanurirantz edo Amorebieta eta Durangorantz.

1950eko martxoaren 27an, Lemoa eta Amorebieta lotzen zituen tartea itxi bazen ere, 1952an Arratiako tranbiak diru-sarrerei zein bidaiari trafikoari zegokionez, bere gorengo emaitzak lortu zituen, urte hartan guztira 6.749.914 pertsona garraiatu zituelarik. Merkantziek, oster, errepidetik garraiatzeko zerbitzuak ugaritzen ziren heinean, beharrentzako joera erakusten zuten. Hasieran, 1953ko zenbakiek aurreko urteko joera azaltzen bazuten ere, urriaren 15eko uholde izugarriek Urbin, Nerbioi ibaiaren gaineko zubi metalikoa eraman zuten eta 1954ko otsailaren 24ra arte zerbitzua ez zen berrezarri. Gainera, Bilboko

Merkantziak kargatu eta deskargatzen zituen tranbiak Arriagako kaietan

Astepeko lantegietara, Amorebietan.... Bere 60 urtetik gorako historian tranbiabidearen errailek tarte baten baino gehiagotan ebaketak jasan zituzten. Horrela, gerra zibilarekin Amorebieta-Durango tarteko zerbitzua eten egin zen, eta gerra amaitu ondoren, konponketarik ez zen egin; alde batetik, kalteak handiak zirelako eta bestetik, Ferrocarriles Vascongados Konpainiak zati hori eusteko interesik ez zuelako, trenbidearen zerbitzuarekin nahikoa zela uste baitzuen. Gainera, aldi berean Bilboko terminala Arriagako plazatik, antzokiaren atzeko aldera lekualdatu zen. Sasoi honetan, trafikoak, batez ere bidaiariena, etengabe hazi zen, aurreko aldiko zenbakiak

nabarmen gaintu zirelarik; hazkunde horren zergatien artean, estraperloa eta Ariz-Urbi-Galdako aldean gero eta handiagoa zen industrializazioa azpimarratu behar dira.

Tranbia, uholdeen erdian, Urazurritiako kaietan.

Urazurrutiako kaietan ibaiertzeko hormaren zati handia hondatu egin zen, eta egoera hau aprobetxatuz, hiriburuko udalak Arriagako plazarako sarbidea kendu zuen, eta aurrerantzean tranbiak Barandiarango kaietan hasi behar izan zuen zerbitzua.

Iragarritako heriotza

Hemendik aurrera, Arratiako tranbia hil zorian sartu zen. Alde batetik, bidaiariak etengabe galduz zihoan eta bestetik, bere egoera ekonomikoa gero eta larriago zen. Horrez gainera, lineak zeharkatzen zituen errepideetan zirkulazioa apurka-apurka gehitu egin zen, eta tranbia eta automobilen arteko bizikidetzak txarrera egin zuen, tranbia oztopotzat jotzen hasi zirelarik. Testuinguru horretan, 1956ko abuztuaren leian ibilbideak anputazio larria jasan zuen, Galdakao (Plazakoetxe)-Lemoa tartea kendu baitzuten; ondorioz linea beraien artean loturarik gabeko bi tartetan zatituta geratu zen: Bilbao (Urazurrutia)-Galdakao, 10 kilometrokoa, eta Lemoa-Zeanuri, 15 kilometrokoa. Bi urte beranduago, 1958ko urriaren leian Urbi (Firestone)-Galdakoa (Plazakoetxe) tartea eta Zeanuriko erdigunerako sarbidea kendu zituzten. Itxiera horiek merkantzien garraioa ia erabat desagertzea eta bidaiariena etengabe jaistea ekarri zuten.

Argi zegoen, 1962ko abenduaren 5ean, Arratiako tranbiarako administrazioaren kontzesioak balioa galdu zuen egunean, zerbitzua bertan behera utziko zutela. Hala ere, ordezkotako autobus-lineak ezartzeko administrazioaren baimenak ez ziren iritsi, eta tranbia zaharrek 1964ko azarora arte lanean jarraitu zuten.

Mendizaleen agurra

1964ko azaroaren 29an, igandea, ospakizun eta jai giroan, mendizaleek agur esan zioten tranbiari. Arratiako garraioa omendu gurean, tranbia bi alokatu zituzten; goizeko bederatzietan Lemoatik abiatuz, Igorre eta Areatzan gelditu ondoren, hamabi eta erdiak inguruan Zeanurira heldu ziren.

Herri honetan bazkaldu eta txistu eta tanborilaren soinuak dantzatu ondoren, berriro Bilborantz bueltatu ziren, Lemoan tren hartuz.

Azken unera arte biziraun zuten bi tarteen itxierarekin — Bilbo-Urbi eta Lemoa-Zeanuri — 1964ko azaroaren 30ean, Arratiako tranbia behin betirako desagertu zen. Tranbia bat Miguel Atutxa arantzazutarrak erosi zuen Igorreko Garbe auzoan zeukan Hostal Aránzazuren aurrean

Arratiako tranbia agurtzen Areatzako kaleetan

jartzeko. Hamar zenbakiduna zen, alde batean “Ceanuri” eta bestean “Bilbao” karteltxoak zeramatzana. 1966ko otsailaren 6an, igandean, gomazko gurgipen gaian eta lau mandok tiratuta egin zuen Lemoatik Garberainoko bidea, txistulari, trikitilari eta albokariaren doinu eta jendearen txalo eta ohien artean. Gertaera hori garai hartan hain ospetsua zen NODO albistegirako filmatu zuten. Zoritxarrez, denbora gutxi iraun zuen bertan, eurite batzuen ondorioz Arratia ibaiak aurrean eraman baitzuen.

BILBOTIK DURANGO ETA ARRATIARAKO TRANBIA ELEKTRIKOAREN KRONOLOGIA

* **1898ko abuztuaren 3an:** Bilbotik Durango eta Arratiarako lurrun-tranbiaren kontzesiorako enkantearen iragarpena argitaratzen du Estatuko Aldizkari Ofizialak.

* **1898ko azaroaren 16an:** Bilbo, Durango eta Zeanuri artean ibiliko den tranbiaren kontzesioa Ángel de Iturraldere eskuetan geratzen dela ezagutzera ematen duen Errege Agindua argitaratzen da.

* **1899ko urtarrilaren 9an:** Tranvía Eléctrico Bilbao a Durango y Arratia (TBDA) konpainia sortu zen.

* **1899ko martxoaren 11n:** Tranbiaren lanak inauguratzeko ekitaldia egin zen Areatzan.

* **1899ko irailaren 2an:** Tranbiaren behin-behineko inaugurazioa, animalia-trakzioaren bidez, Lemoa-Artea bitartean. Aldi berean, Gasteizerako autobus-zerbitzu konbinatua martxan jarri zen.

* **1900eko otsailaren 22an:** Erreal Ordenaren bidez Bilbotik Durango eta Arratiara tranbia elektrifikatzeko baimena eman zen.

* **1901eko ekainean:** Enpresak lehenengo tranbia elektrikoak jaso zituen.

* **1902ko uztailaren 5ean:** Probak egiteko lehenengo tranbia Durangora iristen da

* **1902ko abuztuaren 1ean:** Lemoa-Zeanuri tartean argindarrak mugitutako tranbien zerbitzua hasi zen.

* **1902ko urriaren 15ean:** Abusuko zubiaren proba ofizialak. Sasoi hartan estatu mailan zegoen hormigoi armatuzko handiena zen.

* **1902ko abenduaren 7an:** Bilbotik Durango eta Arratiarako Tranbia Elektrikoaren behin betiko inaugurazioa.

* **1911ko ekainaren 12an:** Ferrocarriles Vascongados Konpainiak Bilbotik Durango eta Arratiarako Tranbia Elektrikoaren akzioak erosi zituen.

* **1937ko maiatzean:** Amorebieta-Durango tarteko zerbitzua eten egin zen.

* **1938ko azaroaren 30ean:** Amorebieta-Durango tarteko bideak eta elektrifikazioa kentzen hasten dira.

* **1950eko martxoaren 27an:** Lemoa-Amorebieta tarteko zerbitzua itxi egin zen.

* **1953ko urriaren 15ean:** Uholdeen ondorioz, Bilbo-Lemoa tarteko zerbitzua gelditu egin zen. Harrezkero, tranbiak ez ziran Arriaga Antzokiaren plazaraino heltzen.

* **1953ko urriaren 19an:** Lemoa-Urbi tarteko zerbitzua berriz jarri zen martxan.

* **1954ko otsailaren 24an:** Bilbo(Urazurrutia)- Zeanuri tartean guztiz berrezarri zen zerbitzua.

* **1956ko abuztuaren 1ean:** Galdakao(Plazakoetxe)-Lemoa tartea itxi egin zen.

* **1958ko urriaren 1ean:** Urbi-Galdakoa (Plazakoetxe) tartea itxi egin zen.

* **1964ko azaroaren 2an:** Zeanuri-Lemoa-Bilbo eta Urbi-Bilbo autobus lineak zabaldu ziren.

* **1964ko azaroaren 29an:** Arratiako tranbiaren azken bidaia eta agurreko jaialdia.

* **1964ko azaroaren 30ean:** Lemoa-Zeanuri eta Bilbao-Urbi tartea behin betiko itxi egin ziren. Arratiako tranbia desagertu egin zen.

Arratiako tranbia Arriaga Antzokiaren plazako geltokian